

[0108]

13. Midfrysk *nesté*.

Yn P. Baardt syn *Friesche Boere-Practica* stiet in wurdtsje, dat ús yn 'e earste opslach nuver oankomt. Doe't de Ljouwerter dokter yn 1640 dat aldernijsgjirrichste wurk útjoech, dê't er fan fierrens de greate Vergilius yn neifolge, biskreau er dêryn de oanhâldende droechte simmerdeis û.o. mei dizze wurden:

En wierrettet to hiet en druwg /
 Dijn Noot wirdt mæger / smel / en sluwg /
 De Marren binne *neste* græt /
 De Fischen stærre ijnne Slæt. ¹⁾

Wol men witte, hwat nou krekt de bitsjutting fan it wakker seldsume *neste* yn 'e tredde rigel fan 'e oanhael hjirboppe west hat, dan kin jin it Aldingelsk troch syn neije bisibbens op 'e glead helpe. It Angelsaksysk hie ntl. mei likernôch deselde lûding as yn it Midfrysk *næs* 'not at all' ²⁾, in foarm, dy't út *nals*, *nales*, *nalas*, *nalæs* fuortkommen is. De âldheechdútske wjergea fan dat bywurd waerd ús mei suver gelikense foarmen as *nals*, *nales*, *nalas*, *nalles* 'durchaus nicht' ³⁾ oerlevere, dêr't de lêste him fan fuortset yn it middelheechdútske *nalles* 'keineswegs' ⁴⁾, dat letter yn it Dútsk útstjert. It adverbium *nalles* wurdt út *ni alles* forklearre, it is dus m.o.w. út de negaesje *ni* en de twadde fal fan *al* gearraend. Dat it yn it Aldfrysk ek bikend wie, docht bliken út de Hunsinger hânskriften, dy't twaris *nas* 'alhiel net, utersté net' brûke. Ien fan dy beide plakken, dêr't it oer it goed fan in oerwinning giet, litte wy hjir neffens de tekst fan H₁ folgje: *Uversama ene hornege ene horneg ieuua iefth, sa ston dat tha ieuua lichte en thene threda sia; ief thi threda hit nowet ne bitiucht, sa agen tha laua ti hweruane on tha hond ther se iewen het, nas on tha sibbesta*⁵⁾. [Hwannear't men in basterd in basterd-jefte jowt, dan bliuwt dy skinking ûnbitinge oant it tredde slachte bistan: as de tredde (graed) it net oan bern neilitte kin, dan moat it erfgoed op dyiinge weromfalle, dy't it jown hat (en it mei) út noch yn net oan 'e neiste sibbe (komme)]. It leit yn 'e reden, dat dit âldfryske *nas* him út in âlder *nals* (= ags. âhd. *nals*) ûntjown hat. De *l* is yn dit gefal útfallen of better sein assimilearre, krektlyk as yn it bynwurd *as* < *als* en de tiidwurdsfoarmen *sist* < *silst* en *wolst* < *wolst*.

De midfryske fuortsetting fan âldfrysk *nas* is bihalven yn 'e *Boere-Practica* fan 1640 ek to finen yn 'e Hynljipper *Litje Krunnik fan 1679*, dêr't wy yn r. 138-141 [Estrik XV, s. 150] lêze:

Der 's en rif / dot mutve myje:
 Ov wy koene 't lichst belyje.
 Der 's en barnijng / banck , ov klip/
Neste goe for goed en schip.

T. v. d. Kooy ⁶⁾ hat dit *neste* mei 'hachelijk' oerset, hwat fansels fier fan dogen is. De boppesteande ôflieding wiist út, dat it wurd op dit plak allyksa mei 'alhiel net to, hielendal net to, neat net to' werjown wurde moat. Hjoeddedei soene wy *neste* as *nesto* stavere ha. It is in foarming lyk as *desto*, *fiersto* en *namsto*.

W.J. Buma.

1) A. Feitsma, Frysk út de 17de ieu, Estrik XV, Grins 1956. s. 54, r. 243-246.

2) J.R. Clark Hall, A Concise Anglo-Saxon Dictionary. 1916, s. 211.

3) Sj. b.g. W. Braune, Althochdeutsches Lesebuch, 9. Aufl., 1928, s. 256.

4) H. Paul-E. Gierach, Mittelhochdeutsche Grammatik, 12. Aufl., 1929, § 142 Anm. 3.

5) J. Hoekstra, De eerste en de tweede Hunsinger codex, 1950, s. 151, 31-152, 3.

6) T. v.d. Kooy, De taal van Hindeloopen, 1937. s. 120.

JITRIS MIDFRYSK NESTE

Yn *Us Wurk* VII, 1958, s. 95 hie ik it wurd *neste* yn 'e neikommende rigel fan P. Baardt syn *Friesche Boere-practica*: 'De Marren binne *neste* græt' ¹⁾) forklearre as *nes te* < *nas te* 'alhiel net to, neat net to, neat to' en derby wiisd op âldfrysk *nas* ($H_{1,2}$), âldingelsk *næs* 'not at all' en âldheechdútsk *nals* 'durchaus nicht'. Dy útliz liket J.H. Brouwer, dy't dat wurk fan Baardt yn 1960 fannijs útjown hat, "hiel oannimlik" ta, mar oan'e oare kant wol er dochs ek noch mei de mooglikheit rekkenje, dat de bitsjutting fan *neste græt* 'sa great as in (fûgel-)nêst' ²⁾) wêze soe. Nou leau ik net, dat P. Baardt, dy't de natuer krekt en yngeand biskriuwt en de boeren alderhanne oanwizings foar it waer jowt, sa'n nuvere - om net to sizzen healwize - forliking as "de marren binne sa great as in fûgel-nêst" brûke soe. Mar ek as wy dat der bûten hâlde, kinne wy neat mei Brouwer syn omskriuwing wurde op it plak út 'e Hynljipper *Litje Krunnik* fan 1679, dat ik hjir jitris oernim:

Der's en rif / dot mutve myje;
Ov wy koene 't lichst belye.
Der's en barnijng / banck / ov klip /
Neste goe for goed en schip ³⁾).

It sil alleman klear wêze, dat yn dy oanhael *neste goe* mei 'neat to goed' werjown wurde moat, hwant hoe kin men dêr yn 'e goedichheit oan in 'fûgel-nêst' tinke? Mocht der noch ien twivelriedich foar de forklearring fan *neste* = 'alhiel net to, neat (net) to' oer stean, dan soe ik jit as biwiis bybringe wolle, dat in trêdde foarbyld fan it bidoelde wurd to finen is yn J.H. Brouwer en A. Campbell, *The early Frisian Studies of Jan van Vliet* (1939), s. 161:

Jonge frier tis maal petteer
Heste mi læf der binner wol meer
en hoe comt dat di inne holle
By di to sitten
Wol icker næt litten
en flouw dou my *næst te* folle

De saek wurdt wrychtsjes nijsgjirrich, as wy lêze, dat de biwurkers fan Jan v. Vliet syn deiboek yn har oantekeningen op s. 174 *næst te* yn *næt te* foroarje wolle en dêroan taheakje: "Baardt has a similar error: *neste* for *net te*". It iene sawol as it oare is der glêd bytroch. Soks sil eltsenien ús meistimme moatte, dy't midfryske teksten út itselde tiidrek yn it ûndersyk bihellet. Sa is it hjir bisprutsen wurd allyksa biwarre bleaun yn 'e samling sprekwurden, dy't S.A. Gabbema ⁴⁾) gearbrocht hat. Trijeris komt *neste* by him foar, to witten yn 'e nûmers 710, 957a en 1043a, dêr't er ús de neikommende sizwizen oerleveret:

1) A. Feitsma, Frysk út de 17de ieu, Estrik XV, Grins 1956, s. 54, r. 245.

2) J.H. Brouwer, Petri Baardt Friesche Boere-practica, Boalsert 1960, s. 39.

3) A. Feitsma, Frysk út de 17de ieu, Estrik XV, Grins 1956, s. 150, r. 141.

4) Jfr. A. Feitsma hat sa goed west om my op de foarbylden by Gabbema en J. v. Vliet to wizen.

710 : Mekke dat boosten *neastoe folle* ¹⁾

957a: 't Giet him *neste wol ijn* ¹⁾

1043a: 't Zillen *neaste fet to gean* ¹⁾.

Hwat nû. 710 ek bitsjutte mei ²⁾, de forbining *neastoe folle* is yn alle gefallen dúdlikernôch. Ommers, yn it Burmania-hânskrift fan 1614 stiet: *Mecke da botzen naet te folle*, wylst de Druk fan 1641 *Mecke de potsen naet te folle* skriuwt. Soe Gabbema, dy't neffens Jfr. A. Feitsma har list om 1675 hinne oer de sprekwurden gear west hat, dêr in foarm foar kar nommen ha, dy't doedestiden al hwat yn it neigean rekke? Dat it perfoarst gjin forskriuwing fan him wêze kin, wize de beide oare foarbylden wol út. Nûmer 957a: 't *Giet him neste wol ijn* sille wy, leau'k, opfetsje moatte as „It giet der neat to goed by him yn", d.i. „It wol alhiel net yn him del". Yn nû. 1043a : 't *Zillen neaste fet to gean* is *Zillen* foar 't neist in flater foar *Ziller*, dat wy moatte, tinkt my, oersetse : "'t Sil dêr neat to fet tagean", d.w.s. "It soppet dêr neat to rom, it skaeit der dêr sober lâns, it is dêr skrabjen om 'e kant".

Wy hawwe, om it boppesteande noch efkes gear to fetsjen, nou al seis fynplakken út 'e 17de ieu ta ús foldwaen: *neste græt* (P. Baardt út 1640), *naest te folle* (J. v. Vliet út 1643), *neste goe* (Hynljipper Litje Krunnik fan 1679) en fierders de trije foarmen by Gabbema: *neastoe folle*, *neste wol* en *neaste fet* (Sprekwurden út ± 1675). Lyk as de lêzer sjen kin, is *neste* oeral mei in eigenskipswurd of bywurd forboun. De stavering *naest te* rint der hwat út, mar dat docht ús gjin nij, as wy bitinke, dat J. v. Vliet nea earder Frysk skreaun hie en syn deiboek fan flaters en brike skriuwziden optilt.

Dizze oanfolling op myn stikje oer *neste* like my nuttich en nedich ta, om 't dat 'fûgelnêst' yn 'e lêste útjefte fan Baardt syn *Boere practica* sa gau as it kin ta de wrâld út moat. Oars spoeket it faeks yn lettere printingen fan dat wurk of yn midfryske wurdsmalingen om en dan hat men in danigen lijen om it der wer út to krijen!

W.J. Buma.

1) Sjoch: Fryske Sprekwurden, útjown fan A. Feitsma, Estrik XI, Grins 1956, s. 53 (nû. 710); 68 (nû. 957a); 74 (nû. 1043a).

2) Nou't dy sizwize op it aljemint komt, wol ik my net foar de útlizzing dêrfan weiwine. De trije lêzingen fan it slimste wurd dêryn binne yn tiidsrige: *botzen* (1614), *potsen* (1641) en *boosten* (± 1675). Litte wy ús eachweid oer de oanswettende spraken gean, dan falt ús alder earst op, dat it 17de-ieuske Hollânsk *potsen* en *bootsen* suver as lykbitsjuttende wurden brûkte, forlykje ûndersteande oanhael út WNT. 12, 3760:

„Wel dan soo wil ick jou dienen en by jou blyven,

En helpen jou vol-voeren *potsen*, *bootsen* en grillen".

(Tafelspel v.e. Quacksalver [1615], s. 2).

Slacht men dêrnei it Greatned. Wb. ûnder *boots* op, dan sjocht men noch better, hoe't de foarke yn 'e stôk sit. Ommers, it mnl. en it âldere nnl. hiene *bootse* 'grap, gekheit', dat wy lykslaen meije mei mnd. mhd. nhd. *bosse*, *botze*, *posse*. Yn 'e lêste foarmen komt de wiksel tusken *b* en *p* ek al foar, krekt lyk as yn it midfryske *botzen* en *potzen*. Mar hwat de trochslach jowt is, dat it âldere Hollânsk de forbining *bootsen maken* 'grappen, gekheit meitsje' koe, in wurdgebrûk, dat wy yn 'e midfryske útdrukking *Mecke da botzen naet te folle* weromfine. Dat sadwaende sille wy dy sprekwise omskriuwe moatte mei: "Meitsje net to folle potsen, gritsen, fratsen". It sil nou ek klearrichheit ha, dat wy by Gabbema *bootsen* ynsté fan *boosten* lêze moatte. It foarôfgeande lidwurd *dat* hoecht net foroare to wurden, om't Gabbema it tiidnamwurdlike *bootsen* = âlder hollânsk *bootsen* 'grapjeije, gekjeije' bidoeld ha sil. Ta bislút noch ditte: by mnl. *bootse* heart ek mnl. *bootsenmaker* = *Kil. boetsenmaecker*, nhd. *possenmacher*, nwfr. *potsemakker* 'fratsemakker, biisfeint, mâlbiis, mâljager, pijs, hânswoarst'.